

וצוית את ברכתי

הרב ארי דוד קאהן

ו' מרחשון התשעה

1. ויקרא פרק כה, יט-כב

(יט) ונתנה הארץ פריה ואכלתם לשבע וישבתם לבטח עליה: (כ) וכי תאמרו מה-נאכל בשנה השביעת הן לא נזרע ולא נאסף את-תבואתנו: (כא) וצוית את-ברכתי לכם בשנה הששית ועשת את-התבואה לשלש השנים: (כב) וזרעתם את השנה השמינית ואכלתם מן-התבואה ישן עדו השנה התשיעת עד-בוא תבואתה תאכלו ישן:

2. רבינו בחיי ויקרא פרשת בהר פרק כה פסוק כ

(כ) מה נאכל בשנה השביעית. והלא יכולין היו לאכול מן הששית, אלא "בשנה השביעית" דבק עם "הן לא נזרע ולא נאסף", וכאלו אמר: מה נאכל בשמינית שהרי בשביעית לא נזרע.

3. כלי יקר ויקרא פרשת בהר פרק כה פסוק כ

(כ) וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית. יש מפרשים שבשנה השביעית אינו מוסב על וכי תאמרו אלא וכי תאמרו בששית מה נאכל בשנה השביעית הן בשנה השביעית לא נזרע, אבל בשביעית ודאי לא יאמרו מה נאכל בשמינית שהרי נאמר ועשת את התבואה לשלוש השנים, אם כן כבר ראו בששית ריבוי התבואה. ...

4. ספרא בהר פרשה ג

(ה) וכי תאמרו עתידים אתם לומר מה נאכל בשנה השביעית הן לא נזרע ולא נאסף את תבואתינו, אם אין אנו זורעים מה אנו אוספים, אמר רבי עקיבא מיכן סמכו חכמים על הספחים שיהו אסורים בשביעית וחכמים אומרים אין ספחים אסורים מדברי תורה אלא מדברי סופרים, אם כן למה נאמר הן לא נזרע ולא נאסף את תבואתינו, אמרת לנו לא תזרעו ומה שאנו אוספים אין מכנסו לקיום אמרת לנו בערוהו ומה אנו אוכלים מן הביעור והילך. (ו) וצוית את ברכתי לכם בשנה השישית אין לי אלא בשישית בחמישית וברביעית בשלישית ובשניה מנין, משנה לחבירתה מנין ת"ל ובשנה, ועשת את התבואה לשלש השני, לשישית ולשביעית ולמוצאי שביעית, ד"א לשלש השנים ולשביעית וליובל ולמוצאי יובל.

5. רש"י ויקרא פרשת בהר פרק כה פסוק כא

(כא) לשלש השנים - למקצת הששית מניסן ועד ראש השנה, ולשביעית ולשמינית, שיזרעו בשמינית במרחשון ויקצרו בניסן:

6. רשב"ם ויקרא פרשת בהר פרק כה פסוק כא

(כא) לשלש השנים - לפי הפשט זריעת ששית תפרנס ששית ושביעית ושמינית [ובשמינית] יזרעו ויאכלו מתבואת ששית עד תחילת תשיעית שיתפרנסו מתבואה הנזרעת בשמינית:

7. רמב"ן ויקרא פרשת בהר פרק כה פסוק כ

(כ - כב) וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית - כמו מסורס, וכי תאמרו בשנה השביעית, מה נאכל, כי הדאגה להם בעבור השמינית, כי כיון שתחילת שנת השמיטה והיובל מתשרי, מפירות הששית יאכלו בשביעית, כמנהג בכל השנים לאכול עד אחרי הקציר שהוא בחג השבועות, וגם אחרי כן, עד כלות מלאכת התבואות לזרות ולהבר. ועל כן, הנכון בפירוש "ועשת את התבואה לשלש השנים", בעבור שנת היובל, שתעשה הששית לכל שנת השמיטה והיובל והשנה שאחרי היובל, כי כולם ישן יאכלו:

והבטיח הכתוב כי תפחדו בשנה השביעית לאמר מה נאכל, אני אצוה את ברכתי בשנה הששית שתעשה התבואה לשלש השנים הבאים אחריהם, והיא תוספת ברכה כדי שתספיק גם בשמיטה והיובל. ואמר "וזרעתם את השנה השמינית", לומר שתזרעו בשנה השמינית כמנהג הארץ ולא תמהרו לחרוש ולזרוע ולא לקצור, כי עד בא תבואתה לבית בעת אוסף השנים בחג הסוכות תאכלו ישן. ובתורת כהנים (פרק ד ו), לשלש השנים, לששית ולשביעית ולמוצאי שביעית. דבר אחר, לשלש השנים, לשביעית וליובל ולמוצאי יובל:

8. תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף כד עמוד ב

ואלו הן הפסולין, המשחק בקבא, והמלוה ברבית, ומפריחי יונים, וסוחרים שביעית. אמר רבי שמעון, בתחלה היו קורין אותן אוספי שביעית. משרבו האנסין, חזרו לקרותן סוחרים שביעית. אמר רבי יהודה, אימתי, בזמן שאין להם אמונות אלא היא, אבל יש להן אמונות שלא היא, כשרין:

9. תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף כו עמוד א

אמר רבי שמעון: בתחילה היו קוראין אותן אוספי שביעית. - מאי קאמר: אמר רב יהודה, הכי קאמר: בתחילה היו אומרים אוספי שביעית כשרין, סוחרין פסולין. משרבו ממצאי מעות לעניים, ואזלי עניים ואספי להו, ומייתנו, חזרו לומר אחד זה ואחד זה פסולין. קשו בה בני רחבה: האי משרבו האנסים? משרבו התגרין מיבעי ליה! אלא: בתחילה היו אומרים אחד זה ואחד זה פסולין, משרבו האנסין, ומאי נינהו - ארנונא. כדמכריז רבי ינאי: פוקו וזרעו בשביעית, משום ארנונא. חזרו לומר: אוספין - כשרין, סוחרין - פסולין.

10. רש"י מסכת סנהדרין דף כו עמוד א

אוספין כשרין - דמצי למיכלינהו קודם זמן הביעור. ואזלי עניים אספי להו - בשביל המעות, והו להו סוחרים שביעית, ורחמנא אמר לאכלה ולא לסחורה (עבודה זרה סב, א), והכי משמע מתניתין: בתחלה לאלו הפסולין עכשו משום סוחרים שביעית, היו קורין אותן אוספי שביעית - וכשרין, משרבו האנסין חזרו לקרות את האוספין סוחרין - ופסולין. ארנונא - מס שגובה המלך מן התבואות כך וכך כורין מן השדה לשנה. פוקו זרעו בשביעית - שביעית בזמן הזה דרבנן, דבטלה קדושת הארץ.

11. תלמוד בבלי מסכת גיטין דף לו עמוד א

אמר אביי: בשביעית בזמן הזה, ורבי היא; דתניא, רבי אומר: וזה דבר השמיטה שמוט - בשתי שמיטות הכתוב מדבר, אחת שמיטת קרקע ואחת שמיטת כספים, בזמן שאתה משמט קרקע - אתה משמט כספים, בזמן שאי אתה משמט קרקע - אי אתה משמט כספים; תלמוד בבלי מסכת גיטין דף לו עמוד ב ותקינן רבנן דתשמט זכר לשביעית. ראה הלל שנמנעו העם

מלהלוות זה את זה, עמד והתקין פרוסבול. ומי איכא מידי, דמדאורייתא לא משמטא שביעית, ותקינן רבנן דתשמט?

12. תוספות מסכת גיטין דף לו עמוד ב

ותקון רבנן דתשמט זכר לשביעית - והא דלא תקון נמי יובל זכר ליובל משום דאין רוב צבור יכולין לעמוד בה ליאסר בעבודת קרקע שתי שנים רצופות.

13. שולחן ערוך חושן משפט הלכות הלואה סימן סז סעיף א

א א {א} אין שמיטת כספים נוהגת מן התורה, אלא ב {א'} בזמן שהיובל נוהג. ג {ב} {ב'} ומדברי סופרים שתהא א {שמיטת כספים נוהגת בזמן הזה, ד} בכל מקום. הגה: (רמב"ם פ"ט מה' שמטה שער מ"ה והר"ן בשם י"א) כן הוא הסכמת הפוסקים. ה {אבל י"א דאין שמיטה נוהגת בזמן הזה; א'} ונראה שעליהם סמכו במדינות אלו, שאין נוהגים דין שמיטה כלל בזמן הזה, והמנהג היו נוהגים עדין בזמן הרא"ש, כמו שכתוב בתשובה (הטור ס"ה הביאו) {ג} {ג'} שהיה צווח ככרוכיא לבטל המנהג, ולא אשגחו ביה, ב' וכבר כתבו גם כן האחרונים ז"ל (בד"מ ס"ה הביאו) {א} {ד} <א> ד' טעם למנהג שאין נוהגין שמיטה כמבואר ו' בדברי מהרי"ק שורש צ"ב ומהר"ר איסרלן ז' בת"ה סימן ש"ד ובמהרי"ל, ב ואין לדקדק אחריהם. ג' ובחשבוני שנת השמיטה נפלה מחלוקת, ח {ה} {ה'} והעיקר ששנת ש"כ ושנת שכ"ז היתה שמיטה, ואם כן יהיה שנת של"ד הבע"ל שמיטה, יהי רצון שיבנה בית המקדש ויחזרו אז למנות שמיטין ויובלות כי יבא של"ה (בראשית מט, יא) לפרט.

14. סמ"ע על שולחן ערוך חושן משפט הלכות הלואה סימן סז

ב ומדברי סופרים שתהא כו'. וטעמם כדי שלא תשתכח תורת שביעית מישראל, אבל חרישה וזריעה לא אסרו בשביעית וביובל כדי שלא תשתכח, שלא היו רוב הציבור יכולין לעמוד בו ליאסר בעבודת קרקע שתי שנים שביעית ויובל, כן כתבו התוס' בפרק השולחן [דף ל"ו] [ע"ב ד"ה ותקון] ע"ש. דדוקא בזמן שהיה שמיטה ויובל נוהג מן התורה היתה מקויימת בהן הברכה לגדל בשנה שישית לשלש שנים. ולע"ד היה נראה טעם אחר, והוא, דכיון דקדושתן תלויה בארץ ולא שייכא בחו"ל, וכיון דלא שייכא לעשות בהו דבר בחו"ל, גם בא"י לא תיקנוהו, משא"כ שמיטת כספים שהיא חובת הגוף, וק"ל. ועיין בפירוש רש"י שם ע"א [ד"ה אי אתה], וגם עיין בפרישה מה שכתבתי כאן [סעיף ג']:

15. פאת השולחן, שביעית פרק י (כט), סעיף קטן ג

...אין עכשיו ברכת התורה שיעשה לשלוש שנים משנה אחת...

16. חזון איש שביעית, סימן יח, סעיף קטן ד

אין הכוונה הבטחה שלא תבוא לידי פיקוח נפש על ידי חסרון תבואת שנה שביעית, אלא הבטחת ברכה ... רצונו לומר, לא כמו שתחשוב בדרך הטבע ששביעתך תביא לך הפסד ותחיה חיי צער, אלא אצווה לך את הברכה. והבטחה זו אפשר שיגרום החטא לקפחה. וגם אינה אלא לכל ישראל, אבל היחיד יכול ללקות בשביל חברו. ולא אמרה תורה לסמוך על הברכה ועקב כך להינע מהשתדלות המחויבת בדרכי טבע"

ובסמ"ע סי' ס"ז סק"ז פ"י כונת ת"ו גיטין ל"ז ז' זכ"ה דל"ה
 תיקנו יוצל זכ"ז משום דאין רוצ הליצור יכונין לעמוד,
 שאין הצרכה אנה צומן שהוא מה"ת, ועדיין אינו מתישב זכ"ה
 דנ"ה כצ"ו עוני צננ והניחוס כדי שיסמכו ענייהם צעצועית,
 אצנ נמש"כ שאין צ"ד פורשים מנעשות מה שמחייבים בהשדנות
 צעצונ הליצור וצעצונ עניי הליצור מפני הצנחה צרכה יתח"ה ככל,
 ומסתבר דהיתה הצרכה גם צצית שני וגם אחר החורצן דצ"ד
 שנמטנה עושין מה שגוזרין צצ"ד שג מטה, והצרכה נאמרה אחר
 שעשו ח"ת בהשדנות או צמקוס שנפטרו מהשדנות, ועד כמה
 נהשדנו מסור נחכמים ע"פ עיון התורה צרוה קדשם.

17. תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת סנהדרין פרק א הלכה ב

א"ר אבונה ואין כיני אפילו בדיני נפשות. בת שלש שנים ויום אחד בא עליה הרי זה
 בסקילה נמלכו בית דין לעברו ובא עליה אינו בסקילה. א"ר אבין [תהילים נו ג] אקרא
 לאלהים עליון לאל גומר עלי בת שלש שנים ויום אחד נמלכו בית דין לעברו הבתולין
 חוזרין ואם לאו אין הבתולין חוזרין.

18. פני משה מסכת סנהדרין פרק א הלכה ב

אקרא לאלהים עליון לאל גומר עלי. ודריש לה שהקב"ה מסכים עם הב"ד של מטה
 שאם היא בת ג' ויום אחד כשהיא נבעלת אין הבתולי חוזרין ואם נמלכו הב"ד לעבר
 השנה או החדש כדלעיל הבתולין חוזרין אצלה לאחר שנבעלה דאכתי לא הויא בת ג'
 שנים ויום אחד ולמדך הכתוב שאף הטבע מסכמת עמהן על פי גזרתו יתעלה ב"ה:

19. החזון איש קובץ אגרות ח"א אגרת רז :

"... אבל ענינו מה שאמרו בפ"ו דנדריים ה"ח דב"ד של מעלה קובעים טבעו של עולם
 ע"פ ב"ד של מטה כדכתיב אקרא ... והיינו דאמרו דביום ל' ב"ד שלמעלה ממתינין
 לב"ד שלמטה לדעת לגזור את טבע העולם על פיהם, אבל ביום ל"א שהוא כבר
 מוכרע אין גורלו ביד ב"ד ואין כאן קידוש". ... (ראו תוספות סנהדרין דף י ע"ב בד"ה
 שכבר קדשוהו)

20. מגיד משנה (הלכות אישות פרק ב הלכה כא

"... וביאור זה הירושלמי הוא שרבי אבין היה אומר שמשפטי התורה אינם כלום כפי
 שכלנו, שהרי בת שלש שנים ויום אחד אם היא אשת איש כגון שקידשה אביה הבא
 עליה בחנק ופחות מכאן פטור, והטעם לפי שפחות מכאן הבתולים חוזרים ואין ביאתו
 ביאה וא"כ היאך אפשר שתהיה חזרת הבתולים שהוא דבר טבעי בה, תלויה בעיבורו
 של חדש אלא שהשם יתעלה גזר כך, וזהו לאל גומר עלי."